

влади в різних за формою державного устрою країнах, а також програмні документи міжнародних організацій не проводять різниці при роботі з регіонами різних за формою державного устрою країн, а застосовує єдині правила для всіх без винятку регіональних одиниць тих держав, що входять до їх складу. Все це знаходить відображення в вигляді так званого «нового федералізму». Саме за такого підходу, як здається, можна досягти гармонії при розподілі владних повноважень і балансу інтересів сторін. В такому випадку, набагато цікавішим з точки зору політології виявляються ті механізми, які забезпечують рівновагу владних сторін, регулюють взаємодію між ними та запобігають перекосу влади з боку будь-якого з суб'єктів регіональної політики.

Список використаних джерел

1. Кінг П. Класифікування федерацій [Електронний ресурс] / П. Кінг. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/king.htm>.
2. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави : світовий досвід і Україна : монографія / А. С. Матвієнко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. – 376 с.
3. Музиченко Г. В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін : Монографія [Текст] / Г. В. Музиченко. – Одеса : Друкарський дім, 2012. – 394 с.
4. Столяров М. В. Россия в пути. Новая федерация и Западная Европа. Сравнительное исследование по проблемам федерализма и регионализма в Российской Федерации и странах Западной Европы / М. В. Столяров. – Казань : ФЭН, 1998. – 304 с.

*Овчаренко Світлана Володимирівна, доктор філософських наук,
професор, Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

КУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ

Минулі понад 25 років становлення суверенної влади в Україні були неоднозначними і сповненими протиріч. Загальний образ цих років збережеться в історії розбудови державності як образ часу, коли державне управління знаходилося на перетині культурних принципів минулого і майбутнього. Всі ці роки відбувався непростий процес подолання соціальної інерції і стереотипів та осмислювалися світоглядні принципи модернізації системи врядування, яка дісталася у спадок молодій державі у своїх конкретних історико-культурних вимірах.

Історико-культурну обумовленість державного управління слід розглядати у двох вимірах, які умовно слід визначити як «безпосередній» та «опосередкований» типи культурних впливів.

До «безпосередніх» культурних впливів можна віднести етнонаціональні традиції, що практикуються у певному суспільстві, загальний культурний контекст суспільства, що для сучасної України є результатом спадковості цивілізаційної європейської матриці, а також особливості ментальності, які віддзеркалюються у практиці соціальної комунікації та взаємодії. В загальному плані «безпосередні» культурні впливи – це неререфлексована практика повсякденності, що утворює систему стереотипів поведінкових реакцій чи оціночних суджень.

До «опосередкованих» культурних впливів можна віднести особливості наукової реконструкції історичних подій, що утворюють контекстуальне підґрунтя для ідеологічних маніпуляцій, культурно-мистецьку спадщину, яка організовує дизайн соціального простору, та філософсько-теоретичну традицію, що впливає на засадничі витоки загального змісту та характеру обговорення суспільно-політичних подій. Узагальнюючи цей тип культурних впливів, відзначимо, що це – результат рефлексії та міркувань, які є притаманними певному суспільству.

Як опосередковані, так і безпосередні культурні фактори соціальності, безумовно, виявляються у стилі та способах державного управління.

Так сталося історично, що «безпосередній» спадок державного управління в сучасній Україні є відносно неглибоким і пов'язаний з найближчим минулим радянських часів з їх позитивними і негативними рисами. Така ризомність сучасної української управлінської культури впливає з соціальної практики футуристичного типу, що була притаманна СРСР, тобто практики свідомого розриву та викоренення всього минулого з суспільного повсякдення. Сучасна ж «опосередкована» культурна спадщина в державному управлінні України має більш тривалу основу і пов'язане із контентом світоглядного гатунку, який утворювався і домінував в суспільній думці протягом декількох пройдешніх століть – від української філософсько-світоглядної класики до марксизму у його радянському прочитанні.

Якщо застосувати поділ на «безпосередні» та «опосередковані» впливи безпосередньо до системи державного управління в Україні, то наголос слід зробити на наступних його рисах. «Безпосереднім» стереотипним культурним впливом, що є відгуком радянського державного управління, залишається адміністративна система як втілення принципів номенклатурно орієнтованої «кадрової політики» та залишкова ідеологія «перебудови» з її прагненням оновити соціалізм шляхом запровадження ліберальних ринкових стандартів соціально-економічного життя.

На границях цієї радянської культури державного управління вибудовувалися національно-культурні ідеологеми українського патріотичного націоналізму, які постачали зміст націотворчої міфології, головних культурних героїв нації, символи державності та напрямки національно-етнічних експектацій. З цього культурного порубіжжя до політичної риторики інтернаціоналізму радянського гатунку входили ідеї самобутності, культурної виокремленості та самодостатності українського народу. Проте, для потреб

державного управління новий – націотворчий – смисл соціально-економічних перетворень на ранніх етапах становлення державності у 90-ті роки минулого століття подавався через опосередкування українознавчих досліджень з історії, літературознавства, філософії, етнології, соціології і психології. Саме тому наше історичне минуле, що на період кінця ХХ століття вже не було безпосереднім, представлено як принцип державотворення в опосередкованому світоглядними концепціями, науковими трактуваннями, теоретичними узагальненнями або публіцистично-полемічними поглядами і переконаннями вигляді і викликає такі жваві дискусії. Якщо взяти до уваги, що будь-яка ретроспективна реконструкція подій не позбавлена суб'єктивних впливів на процес пізнання, можна стверджувати, що така ретроспекція національно-культурної спадщини функціонує у свідомості сучасних українських громадян як «опосередкована» змістом освіти, ідеологічним впливом ЗМІ, політичними інтересами різних партійних груп.

Отже, серед історико-культурні впливів на державне управління сучасної України можна виокремити такі типи за джерелом походження:

- інституціональні адміністративно-організаційні;
- світоглядні культурно-політичні;
- архетипові етно-ментальні.

Зважати на вагомий безпосередній вплив настанов «радянської школи» державного управління при розгляді історико-культурних основ сучасних політичних і державно-управлінських процесів є необхідною умовою для адекватного опрацювання технологій модернізації державно-управлінської діяльності на сучасному етапі. Адже, коли йдеться про необхідність змін, в якості визначення ситуації неблагополуччя за основу беруться саме норми та наслідки радянських форм врядування, а не ті, що практикувалися у історично і культурно більш віддалені часи.

Одним з очевидних і визначальних культурно обумовлених фактів українського державотворення є факт формування територіальної цілісності України в її сучасних границях, які остаточно склалися з приєднанням Кримського півострова у 1954 році, саме за часи Радянського Союзу. Тому культурні впливи слід розглядати системно, конкретизуючи їх територіально-культурне походження і спосіб формування у часі і просторі, оскільки на території сучасної України розгорталися події як іманентні для українського етносу, так і такі, що пов'язані з історією і культурою інших і етносів, і державних утворень.

Зворотній відлік часу показує, що Україна пройшла складний шлях до досягнення ідеї національної єдності українців як органічної єдності різних за етнічним забарвленням спільнот та суперетносу українців. Про складність шляху до політичної єдності українців свідчать, зокрема, і ті характеристики, які в народознавчій гуманістиці, зазвичай, описуються як архетипові для етнічного українця. Навіть не в тому річ, що поряд із ознаками інтровертності, індивідуалізму та господарності в якості ментальних архетипів українця називаються, майже, протилежні риси такі, як потяг до колективної

згуртованості (общинності) і волелюбна радикальність на межі анархізму, а те, що у класичній гуманітарній спадщині додатково наголошується – це відбиток степного погляду на життя, який складався як характерний для етнічної самоідентифікації козацтва. В цій ситуації важко пояснити, яким чином «степова свідомість» має бути типовою для жителя Карпат чи мешканця лісів Наддніпрянщини.

Проте реальність складної структури української нації, навіть на рівні суб'етнічних структур всередині української етнонації, є тим провідним культурним фактором, що утворює соціальну реальність державно-управлінської діяльності в сучасній Україні. Саме природна багатогранність етнічних маркерів українства, яка пов'язана із розмаїтістю українських ландшафтів і історичними контактами з іншими етносами, є основою етнорегіонального районування України, що не можна не враховувати у державному управлінні.

Етнокультурні впливи на систему та практику державного управління є складним питанням світоглядного ґатунку. Для розуміння державної політичної позиції в національному питанні слід проаналізувати культурно-світоглядні стереотипи щодо проблеми етногенезу українства, які відтворюються у конкретних позиціях державних діячів.

Ситуація ускладнюється тим, що протягом всіх років незалежності України наукове співтовариство не дійшло згоди у питанні походження українців. Всі ці роки дискутувалися чотири основні версії:

1. Етнічні корені українців сягають прадавніх часів і є продовженням перших хвиль заселення території України;

2. Етнічні характеристики українців складаються у часи Київської Русі і є притаманними сучасним українцям спадково і безпосередньо, на відміну від росіян і білорусів.

3. Київська Русь була витоком «трьох братніх народів» - українців, білорусів і росіян, етногенетична своєрідність кожного з котрих сформувалася після розпаду Київської Русі.

4. Початок самостійної лінії етногенези українців пов'язаний із розвитком козацтва і остаточно українська нація сформувалася у ХУІІ- ХУІІІ століттях.

Якщо взяти до уваги, що саме в період ХУІІ-ХУІІІ століть відбувалася масована, поліетнічна за складом, спланована міграція робочої сили на українські землі у зв'язку із індустріальним розвитком Східних і Південних територій Російської Імперії, то загальна історико-культурна картина розвитку сучасної України тільки ускладниться. Саме різність історико-культурних факторів розвитку територій, що сьогодні утворюють географічний простір України як самостійної незалежної держави, дає вагомі підстави для обговорення проблем особливостей регіонального розвитку та утворюють підвалини етнорегіональних стереотипів.

В державно-управлінській і політичній практиці прийнято поділяти Україну на 5 регіонів, що на теперішній час є фактом, який загально усвідомлений українським суспільством, але не є фактом інституалізованим у

правовому полі держави: Західний регіон, Східний регіон, Південний регіон, Центральний регіон, АР Крим.

Проте, це – спрощене і вкрай узагальнене районування, яке спирається на соціально-економічні та історико-політичні фактори виокремлення територій. Етнорегіональний поділ, який сьогодні репрезентується в більш докладних та значно поглиблених етнологічних дослідженнях, розглядає етнічні територіальні відмінності як такі, що сягають часів Київської Русі, а серед етнічних осередків, що на цей час є актуальними, називають наступні: Волинь, Буковина, Галичина, Полісся, Поділля, Слобожанщина, Наддніпрянщина, Таврія, Бессарабія, Закарпаття, Сіверщина, Крим, Приазов'я та інші. Всупереч культурно обумовленому радянському стереотипу про типовість та однорідність радянської людини, етнокультурне розмаїття України слід вважати одним з найпозитивніших факторів розвитку сучасного українського суспільства і державності, на чому, зокрема, наголошується у провідних документах, якими вибудовується ідеологія міждержавної співпраці із забезпечення сталого розвитку.

Як вагомий фактор впливу на ціннісні аспекти державно-управлінської діяльності слід зазначити багатокультурність України, яка склалася в процесі історичного розвитку її територій. Багатокультурність України є результатом автохтонних демографічних процесів, в плинні яких формувався людський капітал держави. Для адекватного осмислення соціальних переваг і недоліків мультикультурності української спільноти в дусі сучасних наукових дискусій, потрібно усвідомлювати, що поліетнічність сучасної України утворювалася двома шляхами. По-перше, це – включення до земель Російської Імперії автохтонних осередків етнічного розвитку інших етнічних спільнот, наприклад, кримських татар та гагаузів. І по-друге, це відбувалося за рахунок мирних міграцій населення, яке заохочувалося до переселення на малорозвинені території Північного Причорномор'я та Донбасу Російської Імперії ще 200-300 років тому, що є свідченням укоріненості побуту і навичок життя неукраїнських етнічних груп в межах сучасних державних кордонів. Жоден з цих шляхів урізноманітнення етнічної картини в сучасній Україні не був шляхом окупації земель Української держави в її сучасному розумінні та статусі. Отже, потрібно звільнитися від стереотипу боротьби за етнокультурну однорідність, перш за все, в культурній політиці державі.

У сучасних наукових дослідженнях архетипові компоненти етнічного світогляду та емоційного ставлення до світу прийнято кваліфікувати як менталітет нації, що притаманний їй як цілісності і відбивається у базових психічних реакціях кожного її представника. В практичній площині, історико-культурні впливи на державно-управлінську діяльність виявляються у стереотипах мислення як громадян держави, так і всіх співробітників публічних (місцевих, державних) адміністрації країни. Культурні стереотипи, які вважаються традиціями чи традиційними способами діяльності, в державне управління привносяться шляхом:

- набутої загальної освітньої бази і загального виховання державного службовця;
- усталеної практики і стилю діяльності всередині колективів публічних адміністрацій;
- наслідування схем структурування та обробки інформації в офіційних документах;
- компетентнісного спрямування професійної підготовки публічних службовців.

Культура державного управління є повсякденною практикою діяльності державних службовців, що не може бути практикою «вчора» або практикою «завтра». Тому історико-культурні впливи мають бути усвідомлені і перейдені, якщо їх відчують і розуміють як перепону для розвитку. Але слід застерегти від постійного посилення на історичні фактори та історичні примхи національної і державної долі. Відсутність рефлексії з приводу власних культурних стереотипів є неприпустимою в сучасному світі, який має розвинене гуманітарне наукове знання, що може допомогти справитися з негативними наслідками культурної спадщини і національної ментальності в сфері державного управління.

Список використаних джерел

1. Антропокультурні чинники європейського вибору України / Андрос Є., Шалашенко Г., Загороднюк В., Хамітов Н., Лютий Т., Солонько Л., Ковадло Г., Дондюк А., Малеев К. — К.: Наукова думка, 2014 – 365 с.
2. Національна ідентичність і громадянське суспільство / Є. Бистрицький, О. Білий, Р. Зимовець, Р. Кобець, С. Лозниця, С. Пролеев – К.: Дух і літера, 2015. – 452 с.

Петровський Петро Михайлович, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування

Львівського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СУБ'ЄКТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Вельми актуальною темою сьогодення є розвиток публічного управління, що конкретизується у таких формах як децентралізація влади, посилення ролі місцевого самоврядування та надання більших повноважень місцевим громадам. Такий акцент визначається закріпленням за місцевим самоврядуванням функції основного механізму регіонального й місцевого розвитку та всієї України. Якраз тому з цієї проблематики проводяться різні заходи від конкурсів студентських робіт до форумів фахівців-практиків та теоретиків. Безсумнівно, проблематика варта такої особливої уваги суспільства,